

И. С. ТУРГЕНЕВ

@kitobju

МУМУ

И. С. Тургенев

МУМУ
Қисса

Душанбе
Маориф
2016

ББК 84 Р1-44

Т – 87

Т – 87. И. С. Тургенев. **Муму.** Қисса. Аз русӣ тарҷумаи Маҷид Салим. Душанбе: Маориф, 2016, 48 саҳ.

ISBN 978-99947-1-383-7

© Маориф, 2016

МУМУ

Қисса

Дар яке аз кӯчаҳои ҳошияи Маскав дар бинои хокистариё, ки сутунҳои сафед, болохона ва пешайвоне дошт, айёме ашрофзани бева дар ҳалқаи хидматгузори зиёдаш зиндагӣ мекард. Бачаҳояш дар Петербург вазифаи расмӣ доштанду духтарҳояш ба шавҳар баромада буданд. Ашрофзан гоҳ-гоҳе ба сафар мебаромад ва даврони охири зиндагии ӯ дар ғурбат, ҷудой ва нотаवонии хастаю афғоркунанда мегузашт. Рӯзҳои охири умраш бо нохушӣ сипарӣ шуда, шабҳо низ барояш дилгиру тира метофт.....

Аз миёни кормандонаш дарбон Герасим одами маъруфтар ҳисоб мешуд. Вай марди қоматбаланду паҳлавонҷусса, вале гунги модарзод буд. Ашрофзан ӯро аз деҳа оварда буд, он ҷо вай дар кулбае дур аз бародаронаш танҳо мезист ва инсони ҳалолқору меҳнатдӯст буд. Неруи фавқулодааш имкон медод, ки ба танҳои кори ҷаҳор нафарро анҷом диҳад. Дастони коркӯфтае дошт. Чӣ қадар хуш буд дидани вай, ҳангоме ки шудгор мекард. Гӯё ки бо дастони паҳну нерумандаш бар муштаи сипор фишор оварда, бе ёрии аспакаш қалби саҳти заминро ҷок мекунад ва ё дар рӯзи Петров ҷунон бунёдбарандоз дос мекашид, ки меғуфтӣ агар аз пеш ҷангалаки тӯсҳои ҷавон барояд ҳам, онро аз беҳу бун пок медаравад ё бо занҷири сеоршинӣ он сон пайваста ва беист мекуфт, ки дар он лаҳзаҳо

мушакҳои барҷастаи бозувони фароҳаш мисли
фишанг болою поён мешуданд. Сукути
ҳамешагиаш ба заҳмати ҳалоли вай шодии
фараҳафзое зам мекард. Ў инсони шоистае буд ва
агар ҳамин қисмати талҳаш намебуд, ҳар духтаре
бо шодмонӣ ба ӯ ба шавҳар мебаромад.

Вале инак, Герасимро ба Маскав оварданд,
мӯзааш хариданд ва барояш сарулибоси
тобистонаю зимистона дӯхтанд. Баъд ба дасташ
чорӯбу бел дода, хизматгораш таъйин карданд.
Аммо яку якбора шеваи нави зиндагӣ ба ӯ писанд
наёмад. Зеро вай аз хурдӣ дилбохтаи кори саҳро
ва зиндагии деҳотӣ буд. Ў, ки бар асари
бадбахтии хеш аз муошират бо одамон маҳрум
шуда буд, мисли ниҳоле дар марзи ҳосилхез лол,
вале тавоно ба камол расид. Чун ўро ба шаҳр
кӯчонданд, намефаҳмид, ки бо ӯ чӣ мекунанд,
дилтанг мешуду пакар, он гуна ки букқаи ҷавону
солимеро аз марғзоре, ки гиёҳони шодоби он то
зери шикамаш мерасиданд, якбора бигиранду ба
вагон бор кунанд ва бо суръат бибаранд, бо
гулғулаву фарёд бибаранд ва Худо донад, ки
кучо!

Хидматхоеро, ки бар уҳдаи Герасим гузошта
буданд, нисбат ба корҳои пешини вазнини
деҳқонӣ дар назараш мисли бозӣ менамуданд.
Дар ним соат ӯ ҳамаи корҳояшро анҷом медоду
боз бо даҳони яла миёни ҳавлӣ рост монда, ба
ҳар ки аз пеши назараш мегузашт, нигоҳ мекард
ва гӯё меҳост аз онҳо роҳи ҳалли муаммои вазъи

асроромези худро бидонад, гоҳе ҳам ба гӯшае мерафт ва белу чорӯбро дур партофта, худро пару бар замин меандоخت ва чун ваҳшии гирифторшуда соатҳои дароз ҳамин тавр меҳобид.

Аммо одам ба ҳама чиз одат мекунад. Герасим низ ночор ба зиндагии шаҳр унс гирифт. Вазифааш вазнин набуд, шуғлаш ҳамагӣ тоза нигоҳ доштани рӯйи ҳавлӣ, ҳаррӯза ду маротиба бо сатил об овардан, барои ошхонаю хонаҳо ҳезум омода кардан ва шабона шахсони шубҳанокро ба ҳавлӣ наздик намонда, посбонӣ кардан буд. Вай ин уҳдадориҳои худро аз таҳти дил иҷро мекард. Дар рӯйи ҳавлӣ хасу хасрӯбае наменамуд ва агар аробаи фарсудаи обкашонияш ба гил дармонад, бо китфаш тела медод, он гоҳ на танҳо ароба, ҳатто асп низ аз ҷояш меҳест.

Ҳангоме ки ҳезум мешикаст, табараш мисли шиша садо дода, тарошаҳо ба ҳар ҷониб пош меҳӯрданд, дар мавриди бархӯрдаш бо бегонаҳо ҳаминро бигӯем бас, ки шабе ду дуздҳо дастгир карда, чунон бо якдигар сар ба сар зад, ки дигар ҳоҷати ба пулис бурданашон набуд. Пас аз ин ҳодиса дигар ўро ҳурмату иззат мекарданд. Ҳатто рӯзона роҳгузарон, на қаллобон, балки одамони одии ношинос ҳам бо дидани ҳавлибони қавипайкар имову ишораҳо карда ўро фарёд мекарданд, гӯё вай овозашонро мешунида бошад. Бо дигар хидматгузори ҳавлӣ, ки аз ӯ ҳарос доштанд, Герасим муносибати дӯстӣ надошта бошад ҳам, онҳоро одамони наздики худ

мешумурд. Хидматгузoron максaду фикри худро бо имoю ишорaт бa ū мефаҳмондaнд. Вaй ҳaм фикри онҳоро зуд сарфаҳм мeрaфт вa амру фармонашонро сари вaқт иҷро мeкaрд, аммо ҳуқуқашро нaғз мeдонист, ҳaтто дар ошҳонa кaсe чуръaти бa ҷойи ū нишaстaнro нaдошт. Хулосa, Герасим рaфтори қaтъӣ вa ҷиддӣ дошт вa тaртибу интизомро мeпaрaстид, ҳaтто хурӯсҳo дар ҳузури вaй чуръaти ҷaнгидaнro нaдоштaнд, вaғaрна ҷи бaлoе бa сaрaшон мeомaд! Агaр бo ин ҳoл дучор oяд, аз пояшон доштa дар ҳaво дaҳ бoр ҷарх зaнoндa, сипaс бa ҳaр сӯ рaҳo мeкaрд. Дар ҳaвлии ашрoфзaн қoзҳo ҳaм будaнд, лeкин қoзҳo аз ҷумлaи мурғoни доною зирaкaнд. Герасим бa онҳo эҳтиром дошт вa қoзҳоро бoнӣ мeкaрд, oбу дoн мeдoд, шaбeҳи қoзбoни кaсбӣ буд.

Барoи вaй дар бoлoи ошҳонa хoнaчae ҷудo кaрдaнд, Герасим кулбaякpo тaбъи дили худ бa тaртиб дaрoвaрд вa аз ҷӯби булут кaтe coхт, ки ҷoр пoяи ғaфс дошт. Ин кaти пaҳлaвoниe буд, ки бoлoяш сaд пуд бoр гузoрaнд ҳaм, ҳaм нaмeшуд. Дар зeри кaт куттии мустaҳкaмe ҷoйгир буд. Дар кaнoри дигaри хoнa ҳaмин гунa мизи устувoр нaсб шудa буд. Пaҳлуи миз курсии сeпoяи гaронe мeистoд, ки бaъзaн худи Герасим oнpo бaрдoштa мeaфтoнд вa тaбaссуми мaънидoрe мeкaрд. Дaри кулбaчa бo қуфлe бузург, ки бa кулчaи пaнир шaбoҳaт дошт, вaлe сиёҳ буд, мaҳкaм кaрдa мeшуд. Кaлидaшpo Герасим дар кaмaрaш бaстa мeгaшт, зeрo бa хoнaчaаш дaрoмaдaни oдaмoнpo

намеписандид. Ҳамин тавр, як сол сипарӣ шуд ва ахиран дар ҳаёти Герасим воқеаи кӯтоҳе ба амал омад. Ашрофзани пир, ки Герасим дар ҳавлии ӯ хизматгорӣ дошт, пойбанди урфу одатҳои кухна буд ва дар мулкаш хизматгорони бисёрро нигоҳ медошт. Миёни онҳо на танҳо қанони либосшӯӣ, таббӯхон, чеварон, дуредгарон буданд, балки як тан наългар ҳам буд, ки ӯ ҳам табиби ҳайвонот ва ҳам духтури одамон маҳсуб мешуд, барои ашрофзан низ табиби хонагӣ буд ва ахиран як нафар кафшдӯз низ қор мекард, ки Капитон Климов ном дошт ва майхораи хирае буд. Ӯ худро одами таҳқиршуда ва қадринодида, шахси соҳибмаълумоти пойтахт мешумурд, ки бояд на дар Маскав, балки дар бӯстонсарое зиндагӣ дошта бошад. Шаробнӯшии ӯ, тавре ки ҳудаш бо таъкид бар синааш зада мегуфт, аз дарду ғам буд.

Рӯзе миёни ашрофзан ва хоҷагидор Гаврила, марди бо чашмони олуси гӯсфандӣ ва бинии мисли нӯли мурғобӣ, ки танҳо аз рӯи ҳамин нишонаҳояш ҳукм қардан метавон, ки худӣ тақдир ба ӯ чехраи як сардорро додааст, гуфтугӯ доир шуд.

Ашрофзан аз вазъи носолими одоби Капитон, ки ӯро бо ин вазъ қанде қабл дар қадом кӯчае мушоҳида қарда буданд, изҳори афсӯсу надомат қарда, якбора афзуд: – Чӣ мешуд, агар ӯро хонадор мекардем-ҳа? Ту ба ин чӣ мегӯӣ, шояд ки ба тартиб ояд?

– Чаро хонадор накунем? Мумкин, – посух дод Гаврила. – Кори бисёр хуб мешавад.

– Лекин кӣ ба зани ӯ шудан розӣ мешавад?

– Албатта. Зимнан ҳар тавре ки шумо хоҳед. Шояд аз уҳдааш барояд, охир ӯро аз кӯш бароварда партофта намешавад-ку.

– Ба хаёлам ба ӯ Татьяна писанд аст.

Гаврила хост норизой кунад, лекин хуздорӣ намуд.

– Бигузор Татьянаро ба никоҳаш дарорад, – қарор дод ашрофзан ва бо қаноатмандӣ тамокуро бӯй кашида афзуд, – мешунавӣ?

– Хуб шудааст, – нидо кард Гаврила ва баромада рафт. Ӯ ба хонааш баргашт, ки он дар паҳлуи биной асосӣ буду пур аз куттиҳои оҳанин. Гаврила аввал ҳамсарашро аз хона берун кард, сипас назди тиреза омада, ба андеша ғӯта зад. Қарордоди ғайриҷашмдошти ашрофзан ӯро ҳайрон карда буд.

Ночор ӯ аз чояш хеста амр кард, ки Капитонро наздаш бихонанд. Капитон омад. Лекин пеш аз накли суҳбати онҳо зарур аст, ба хонандагон дар бораи кӣ будани Татьяна, ки бояд бо Капитон хонадор шавад ва чаро амри ашрофзан хоҷагидорро ба шигифт водошт, каме маълумот диҳем.

Тавре гуфта шуд, Татьяна вазифаи либосшӯйиро бар уҳда дошт, ба ӯ чун рахтшӯйи моҳир танҳо шустании либосҳои нафис амр мешуд. Ӯ як зани бистухаштсолаи сафедпӯст буд, бар

рухсораи чапаш хол дошт, ки онро русхо нишонаи сиёҳбахтӣ мешуморанд.

Татьяна низ аз тақдири худ он қадар розӣ набуд. Ҳанӯз аз хурдӣ ранҷу дард мекашид, кори ду нафарро мекард, вале ҳаргиз меҳру навозишро надида буд, ба ӯ либоси дуруст ҳам намедоданд, ба изофаи ин ҳама муздаш ночиз буд, аммо хеши наздик надошт, танҳо як амаки пири анбордор дошт, ки дар деҳа мезист. Хешони дигараш пешаи деҳқонӣ доштанд. Айёме вай ба ҳусну ҷамол шухрат дошт, вале оби ҳуснаш ба зудӣ парид.

Вай сириштан оромтабиату фармонбардор, нисбат ба худ бепарво бошад ҳам, аз дигарон саҳт метарсид, фақат ғами ҳарчи тезтар ба итмом расондани корро меҳӯрду ҳаргиз бо нафаре ҳамсухбат намешуд ва аз шунидани номи ашрофзан, ки вай ҳатто Татьянаро бо ҷашми худ надида буд, ба баданаш мурғак медамид. Вақте Герасимро аз деҳа ба ин ҷо оварданд, Татьяна ҷуссаи паҳлавононаи ӯро мушоҳида карда, аз ваҳм қариб беҳуш мешуд, меҳост ҳаргиз бо вай рӯ ба рӯ нашавад. Ҳангоми аз назди Герасим ба даҳлези ҷомашӯйӣ рафтани, нигоҳашро гурезонда дартоз мегузашт. Герасим аввал ба ӯ он қадар диққат намедод, вале баъдтар ҳангоме ки Татьяна ба вай дучор меомад, ӯ меҳандид, баъд ба вай тавачҷуҳ мекардагӣ шуд ва ахиран аз хонум нигоҳашро намеканд. Ё барои доштани чехраи хоксорона ё рафтори лоуболонаш, балки Худо медонад аз чӣ, Татьяна ба ӯ писанд афтода буд.

Ҳатто боре ӯ куртаи оҳарии ашрофзанро эҳтиёткорона миёни панҷаҳояш гирифта, ба ҳавлӣ баромада буд, ки ғайричашиқдошт касе аз оринҷаш саҳт дошт. Татьяна якбора ба қафо нигоҳ карда дод зад, дар паҳлуяш Герасим меистод. Вай содалавҳона механдиду қандинаи хурӯсшакли болу параш зарнигорро пешкаш мекард. Татьяна шириниро гирифтани намерост, аммо Герасим қандинаро маҷбур ба дасташ дода, сипас аз ӯ дур шуд ва бори дигар ҷонибаш бо меҳр фарёд кард. Аз ҳамон рӯз шурӯъ карда, дигар Герасим ӯро ором намегузошт. Қучое ки Татьяна равад, вай ҳам дар он ҷо ҳозир мешуд ва ба истиқболаш шитофта табассум мекард, садои ғайриодӣ баланд карда, дасту пой меафшонд, баногоҳ аз кисааш рӯймолча бароварда маҷбур ба вай медод, гарду хоки сари роҳашро мерӯфт. Духтари бечора намеронист минбаъд чӣ гуна рафтор кунад. Сипас, тамоми сокинони ҳавлӣ аз амалҳои дарбони гунг огоҳ шуданду ба сари Татьяна ҳазлу истехзо ва суханҳои таҳдор фуру рехт. Лекин ба мазох қардани Герасим зӯри ҳар кас намерасид, вай ҳазлу шӯхиро намеронист, дар ҳузури ӯ ба хонум низ қордор намеронид, акнун ноаён Татьяна ҳам ба таҳти ҳимояи ӯ даромад. Албатта мисли дигар қару гунгҳо Герасим низ хеле рамузфаҳм буд ва масҳара қардани худ ё духтарро зуд пай мебард. Боре ҳангоми наҳор қадбонуи сардори Татьяна духтаракро саҳт қоҳиш карда мазаммат қардан гирифт, ки бечора наме-

донист ба кучо нигоҳ кунад ва қариб буд, ки аз зӯрии дарду алам ашк резад. Герасим ғайричашидмошт аз чояш бархоста, дастони баҳодурунаи хешро боло намуда, ба сари кадбону монду ба рӯяш боқаҳр назар афканд, ки сари вай ба рӯи миз ҳам шуд. Ҳама ба сукут рафтанд. Герасим боз чумчаро бардошта хӯрдани шӯрборо давом дод. «Гунги падарлаънат, ғӯли биёбон» зери лаб ғур-ғур доштанд онҳо. Кадбону бошад якбора аз чояш хеста ба хонаи духтарон гузашт. Дафъаи дигар Герасим мушоҳида кард, ки Капитон, ҳамон одаме, ки дар бораи вай суҳан мерафт, бо Татьяна муҳаббатомез суҳбат дорад. Герасим ўро бо ангушт ҷониби худ даъват карду ба анбори фойтунҳо бурд ва мурватеро, ки дар ғӯшае меҳобид, гирифт бо он оҳиста, аммо таҳдор таҳдид кард. Аз ҳамон вақт дигар касе бо Татьяна ҳарфе намезад. Ба ҳамаи корҳо дасташ мерасид.

Дуруст аст, ки кадбону ба утоқи духтарон тохта омадан замон аз ҳуш рафт, вале боз маккорона амал карда, муносибати дағалонаи Герасимро ҳамон рӯз ба хоҳири ашрофзан расонд. Аммо кампири рамузфаҳм танҳо табассум мекарду халос ва кадбонуро сиёсат намуда, маҷбур кард, ки воқеи барояш дилхароши чӣ тавр Герасим бо бозуи баҳодурунаи худ ҳам намудани каллаашро бори дигар нақл кунад.

Рӯзи дигар ашрофзан ба Герасим пул фиристод.

Ў заҳмати вайро ҳамчун дарбони софдилу неруманд қадр кард. Герасим аз ашрофзан ҳарос дошт, лекин бо вучуди ин аз шафқати вай умедвор буд ва андеша мекард, ки назди ашрофзан рафта илтиҷо кунад, то барои хонадор шуданаш ба Татьяна розӣ шавад. Ў танҳо либоси навро интизорӣ дошт, ки барояш мудирӣ хидматгори ваъда дода буд, то ба ҳузури ашрофзан бо либоси муносиб дарояд. Аммо лаҳзае ки Герасим дар ҳамин бора фикр мекард, худӣ ашрофзан дар сараш ҳаёли ба Капитон додани Татьянро мепарварид.

Акнун хонанда худ ба осонӣ пай мебарад, ки баъди суҳбат бо ашрофзан ҳафаву малул шудани Гаврила беҳуда нест. Ў дар назди тиреза нишаста фикр мекард, ки ашрофзан, албатта, ба Герасим раҳму шафқат дорад, ки ин ба Гаврила равшан аст, аз ин рӯ худӣ вай ба ин хоҳиши Герасимро ҷонибдорӣ мекард. Вале ҳар чӣ бошад вай гунг аст. Ў ҳаргиз ба ашрофзан нахоҳад гуфт, ки Герасим Татьянро дӯст доштааст. Охир, аз рӯйи инсоф гӯем ҳам, вай чӣ хел шавҳар... Аз ҷониби дигар Худо нигоҳ дорад, зеро рафту ба Капитон додани Татьянро фаҳмад, тамоми ҳавлиро зеру рӯ карда ҳамаро ҳароб мекунад. Ба ин махлуқ чизеро фаҳмондан душвор, ҳатто муҳол аст, мани бандаи пургуноҳ чӣ кор кунам?!...

Пайдо шудани Капитон риштаи андешаҳои Гавриларо канд. Чорукдӯз ба хона даромад ва дастонашро қафо кашида, ба кунҷи девори

пахлударӣ бепарво така кард, пойи росташро рӯйи пойи чапаш гузошта бовиқор калла чунбонд, мазмун – банда дар ҳузури шумо, чӣ хидмат?

Гаврила ба Капитон нигоҳ карда, бо ангушташ ба паҳлӯчи тиреза тик-тик зад. Капитон, чашмони сурбияш нимпӯш, рост ба ӯ нигоҳ карда, бо лабханд мӯйҳои маллаи ҳар сӯй парешонашро бо кафи дасташ ҷамъ кард. – «Оре, ин манам, ман. Чӣ мепесонӣ?».

– Хуб, – гуфт Гаврила ва хомӯш монд. Нағз, дигар ҳочати гап ҳам нест!

Капитон танҳо китф дарҳам кашиду бас. – «Оё ту, ҷаноб, беҳтарӣ?».

– Боре ба худат нигоҳ кун, ҳа, хубтар нигар, – афзуд Гаврила бонафрат, – бигӯй, ба кӣ монанд шудай?!

Капитон бо нигоҳи ҳазин камзули чиркину дарбеҳдор ва шими кӯҳнаашро ноаён аз назар гузаронд. Ба мӯзаи даридааш, ки аз нӯги он ангуштони пояш метофтанд, хуб нигоҳ карда, сипас ба хоҷагидор зехн монда гуфт: – Хайр, чӣ шудааст?

– Чӣ шудааст? – такрор кард Гаврила – Чӣ, боз чӣ шудааст мегӯӣ? Ба Иблис монандӣ, мефаҳмӣ, ана, ба кӣ монанд шудай?!

Капитон мижа мезаду бас.

«Сарзаниш кунед, наҳ задан гиред, Гаврила Андреич», андеша мекард ӯ.

– Охир, ту боз маст шудай, – афзуд Гаврила, – боз нӯшидӣ, ҳа, ҷавоб деҳ?!

Бинобар бад шудани саломатиям нӯшокии спиртӣ истеъмол кардам – ғурунгид Капитон.

Барои вазъи саломатӣ! Ба ту кам ҷазо медиҳанд, мефаҳмӣ. Боз шон дар Питер таълим гирифтаанд. Дар таҳсил бисёр чизро ёд гирифтаӣ! Танҳо нони муфт меҳӯрӣ.

Ин тавр ки бошад Гаврила Андреич, ҳомии ман яккаву ягона Худои таолост. Танҳо Худо медонад, ки ман кистам, тақдирам чӣ гуна аст, оё дуруст аст, ки ман нони муфт меҳӯрам? Дар майхорагӣ низ ман гунаҳгор нестам, балки як дӯстам айбдор аст, вай маро бонайранг ба майкада бурд...

– Ту, қоз бошӣ, дар кӯча мондӣ. Эҳ, ту пакар.

– Лекин гап дар ин ҳам не, – суханаширо идома дод хочагидор, – медонӣ-чӣ? Ашрофзан, – вай хомӯш монд, – бойзан меҳоҳад, ки ту хонадор шавӣ, мешунавӣ? Онҳо фикр мекунанд, ки ту зандор шуда амон меёбӣ, мефаҳмӣ?

– Ҷаро нафаҳмам?

– Ҳамин тавр, ба фикрам банди туро сахтакак кашидан лозим, хайр ин кори онҳост. Чӣ тавр, ту розӣ ё...

– Даҳони Капитон инч шуд.

– Зангирӣ амали шоистаи инсонист, Гаврила Андреич ва аз ҷониби худ ман ҳам бисёр миннатпазірам.

– Лақидй-да, – норозигй кард Гаврила ва аз дил гузаронд: «Чй чойи шубҳа, ҳаққи гапро гуфт».

– Лекин росташро гӯям, афзуд ӯ, – бароят он қадар арӯси хуб наёфтаанд...

– Хайр, вай кй будааст, агар махфй набошад?...

– Татьяна.

– Татьяна?

Чашмони Капитон қариб аз косахонаи сараш баромаданд ва худро каме ба қафо кашид.

– Магар талхақаф шудй, ё вай маъқулат нест?

– Чаро писанд набудааст, Гаврила Андреич. Вай духтари бад нест. Коргару хушахлоқ аст. Вале худи шумо ҳам, Гаврила Андреич, медонед, ки.... вай гӯли биёбон, девсурат аз паси ӯ кашол.

– Медонам, додар, ҳамаашро медонам, – ботаассуф сухани ӯро бурид хоҷагидор...

– Раҳм кунед, Гаврила Андреич... Охир, вай маро мекушад. Медонед, дастони ӯ чй хел, худатон як бор бинед, худи дастони Минин ва Пожарский барин. Охир ӯ кар асту мекӯбад, лекин садои кӯфтанаширо намешунавад ва хеле сахт мекӯбад. Гӯё ки дар хобаш даст меафшонда бошад. ӯро илоҷи боздоштан нест, зеро, Гаврила Андреич, худ медонед, ки вай кар аст, боз мисли таҳкунда дурушт аст. Умуман вай, Гаврила Андреич, одами ношуд ва аз ҳар аҳмаке бадтар аст. Чаро ман ранҷи ӯро бикашам. Охир, бароям дигар чизе фарқ надорад, ман як фарди бекасу

кӯям, сабурам, мисли кӯзаи равғандида, лекин ман ба ҳар сураат колои беарзише не, балки инсонам, на ин ки хурмаи бекорае.

– Медонам, медонам, гуфтан шарт нест. –

– Худовандо! – Бо сӯзу ҳасрат мегуфт кафш-дӯз, – ин ҳама поён дорад, бадбахтам ман, як умр бадбахтам. Насибам ҳамин будааст, дар ҷавонӣ аз хӯҷаини олмонӣ шаллоқ меҳӯрдам, вақте нав қоматамро рост мекардам, аз бародари худам ранҷу хорӣ дидам, акнун дар авҷи камолот ба чунин бало мубтало шудаам.

– Эҳ, ту занмиҷоз, – афзуд Гаврила, – чаро ин қадар нолиш мекуни?

– Чӣ хел, Гаврила Андреич... Охир, ман аз зарби лату кӯб наметарсам. Агар хӯҷаин дар ҳавлии худ ҷазо диҳаду назди мардум ба саломам алейк гирад, ғам намехӯрам, зеро ман ҳам дар қатори одамонам, лекин ҳоло пеши кӣ забонкӯтоҳ шудаам?

– Майлаш, хез, дафъ шав, – сухани ўро бурид Гаврила.

Капитон рӯяшро гардонду охиста дур шуд.

Дар соатҳои мушкил ҳам вай ҳазлу мазохро тарк намекард. Хоҷагидор дар саҳни хона қадам мезад.

– Акнун Татянаро даъват кунед, – бо нимовоз гуфт ў.

Баъди андаке Татьяна хомӯш даромада дар остона истод.

– Чӣ мефармояд, Гаврила Андреич, – пурсид вай охишта.

Хочагидор бодикқат ба ӯ нигарист.

– Майлаш, – гуфт вай, – Таняҷон, шавҳар кардан мехоҳед? Хӯҷаин бароят домод пайдо кардааст...

– Гӯш мекунам, Гаврила Андреич, хӯҷаин киро домод интиҳоб кардаанд? – бечуръатона пурсид вай.

– Кафшдӯз Капитонро.

– Розиям.

– Беандеша будани кафшдӯз маълум аст. Аз ин вачҳ хӯҷаин ба шумо бовар дорад.

– Розиям.

– Лекин як мушкилӣ ҳаст. Охир, Герасими гунг ошиқи шайдоёт аст. Ин хирсро чӣ гуна мубтало кардӣ? Оқибат ин хирс туро мекушад.

– Мекушад, Гаврила Андреич, бемуҳобот мекушад.

– Мекушад?... Инро мо мебинем, чӣ хел мекуштааст, магар ӯ барои туро куштан ҳақ дорад, як фикр кун?

– Намедонам, Гаврила Андреич, ҳақ дорад ё не.

– Ачиб, шояд ту ба вай ваъда додай?

– Мебахшед, чӣ хел ваъда?

Хочагидор ба андеша фурӯ рафт.

– Дар ҳимояи худ ин қадар ноухдабароӣ, майлаш ту бирав, Таняҷон, боз гапзанон хоҳем кард, бинем, ки ту дар ҳақиқат итоаткорӣ?!

Татяна номаълум ба болодарӣ кафо баргашт.

Мумкин хӯчаин пагоҳ нағмаю сури тӯйро фаромӯш кунад, – фикр кард хочагидор, ман бошам беҳуда ғам хӯрда гаштаам. Ин гарданшахро бошад мебандем, зӯр ояд, ба дасти политсия месупорем...

– Устиния Фёдоровна, – бо овози баланд занашро ҷеғ зад, – ҷонакам, як чой монед.

Татяна ҳамон рӯз аз хонаи ҷомашӯйӣ берун набаромад. Аввал ӯ гирист, баъд ашкашро пок карда, чун одат аз пайи кор шуд. Капитон то бевақтии шаб дар устохона бо як рафикаш, ки чехраи ғамгин дошт, монда ба вай қисса мекард, ки дар Петербург дар ҳавлии як ашрофзода чи хел мезисту соҳибаш чӣ инсони шарифе буд, ба тартибу низом таваччуҳ дошт, вале як камбудии ҷиддӣ дошт, маст ки мешуд, ба ҷинси латиф рағбаташ зиёд мегашт. Ошнои рӯҳафтадааш танҳо офаринаш мегуфт. Аммо вақте Капитон хабар дод, ки ӯ пагоҳ бо як сабабе худро катл хоҳад кард, рафикаш пай бурд, ки дигар вақти хоб шудааст. Онҳо ноилоҷ ва хомӯш аз якдигар ҷудо шуданд.

Аслан тахмини хочагидор нодуруст баромад. Масъалаи тӯии Капитону духтарак таваччуҳи хӯчаинро саҳт ба худ кашид, ки ҳатто вай шабона бо яке аз маҳрамони худ, ашрофзани қашшоқшудае, ки дар ҳавлӣ рӯз мегузаронд, танҳо дар ҳамин бора суҳбат дошт. Ин ҳаммаслакаш дар хонадони ашрофзан танҳо ба

хотири гузарондани шабҳои беҳобӣ нигоҳ дошта мешуд ва мисли ғойтунҷии шабкор рӯзона дам мегирифт. Вақте Гаврила баъди наҳорӣ ба назди хӯчаин барои арз даромад, саволи нахустини ӯ чунин буд: тайёриҳои тӯй чӣ тавр? Ў, албатта, ҷавоб дод, ки тайёриҳо ба беҳтарин вачҳ аст ва Капитон имрӯз наздатон ба арзи хидмат мерасад. Вале саломатии хӯчаин хуб набуд; дергоҳ ба кор машғул нашуд. Хоҷагидор ба манзили худ баргашта, коргаронро барои маслиҳат даъват кард. Ин кор, дар ҳақиқат, омодагии махсусро талаб дошт. Татьяна, албатта, зиддият нишон наметод, лекин Капитон ба ҳама эълон кард, ки вай на ду-се чон, балки танҳо як чон дорад.

Герасим ба ҳозирон хашмгинона нигоҳ мекард ва аз остонаи хонаи духтарон дур намешуд. Ҳис карда буд, ки ҳодисаи нохуше ба амал меояд. Гирдомадагон (дар миёни онҳо буфетҷии пире низ буд бо лақаби амаки Дум ва аз ӯ ҳама маслиҳат мекурсиданду эҳтиромаш мекарданд, ҳарчанд ки аз вай танҳо як ҷавоб мешуниданд: ана чӣ тавр, ҳа, ҳа, ҳа) пеш аз ҳама барои эҳтиёт Капитонро дар хоначаи дастгоҳи полойиши об маҳкам карда, бо қиддият дар фикри чора шуданд.

Ба ҳар ҳол Герасимро бо зӯрӣ ором намудан кори осон буд, аммо Худо накарда, ҷанҷоле бархезаду хӯчаин нороҳат шавад, он гоҳ ин фоҷиа аст. Чӣ бояд кард? Хеле фикр карда, оқибат ба як қарор омаданд.

Борҳо мушоҳида шуда буд, ки Герасим майхораҳоро чашми дидан надорад. Агар ӯ дар паси дарвозаи қади кӯча ягон масти калавандаи лапари кулоҳаш ба баногӯш афтодаро бинад, рӯяшро мегардонд. Ба Татьяна фармуданд, ки худро ба мастӣ зада, аз назди Герасим калавида-калавида гузарад. Духтараки бечора аввал ба ин пешниҳод розӣ нашуд, лекин ӯро мачбур карданд, беш аз ин ҳудаш ҳам эҳсос кард, ки аз парастандааш бидуни ин кор раҳо намешавад. Ӯ рафт. Капитонро аз хонача берун карданд, ба ҳар ҳол ҳама мочаро ба ӯ дахл дошт. Герасим дар курсии таги дарвоза нишаста белро ба замин мехалонд. Аз ҳар кунҷу канор, аз паси пардаҳои тиреза ӯро мушоҳида доштанд.

Ин ҳила натиҷаи аъло дод. Ӯ Татьянро дида, чун ҳамеша, аз рӯйи одаташ овози пурмехри гунгона баровард ва каллаашро ҷунбонд. Баъд хуб нигоҳ карду белро аз дасташ афтонда аз ҷой хесту назди вай омад, рӯяшро ба рӯйи ӯ хеле наздик бурд. Духтарак аз тарс бештар калавид ва чашмонашро пӯшид.

Герасим дасти ӯро қапида гирдогирди ҳавлӣ давонду ҳамроҳи Татьяна ба хонае дохил шуд, ки он ҷо машварат мекарданд. Духтарро рост сӯйи Капитон тела дод, Татьяна шах шуд. Герасим каме истоду ба духтар нигоҳ кард, баъд даст афшонду бо заҳрханд баромада бо қадамҳои сангин ба кулбааш ворид шуд. Як шабонарӯзи тамои аз он ҷо берун нашуд. Сипас, фойтунҷӣ Антипка

хикоят кард, ки ӯ аз сурохиӣ дар чӣ гуна рӯйи кат дасташро ба манаҳаш гузошта хомӯш нишастани Герасимро дидааст. Ӯ гоҳо бо садои орому гунгона суруд меҳонд, боизтироб чашмонашро пӯшида каллаашро меҷунбонд, мисли бурлак-хову¹ фойтунчиҳо таронаи ғамангезашро каш дода месароид. Антипка ба ваҳм афтода аз назди дар дур шудааст. Рӯзи дигар ҳангоме ки Герасим аз хоначаи худ баромад, гӯё дар симои вай дигаргунӣ ҳис намешуд. Ӯ танҳо каме зиёдтар туршрӯй метофт. Ба Татьянау Капитон, умуман, эътибор намедод. Он бегоҳӣ онҳо якҷоя, қозҳо таги каш, назди ашрофзан рафтанд ва баъди як ҳафта зану шавҳар шуданд. Рӯзи тӯй Герасим рафторашро дигар накард, танҳо аз дарё беоб бозгашт ва дар роҳ бушқаро шикаст. Шабона дар саисхона ӯ бо изтироб аспашро шуста қашав (қарчағун) мекарду асп аз зӯри бозуи оҳанини вай мисли бед, ки аз шамол ҳаму рост мешавад, калавида аз як пой ба пойи дигараш бор меандохт.

Тамоми ин ҳаводис дар фасли баҳор рух дод. Боз як сол сипарӣ шуду дар миён Капитон тамоман радди маърака шуд ва ӯро ба ҳайси одами корношоям ҳамроҳи занаш бо корвони аробаҳо ба деҳаи дуре фиристоданд. Дар рӯзи видоъ ӯ худро сипоҳ гирифта, таъкид мекард, ки ӯро ба кадом тарафе равон накунанд, беҳуда

¹ Бурлак – мардикороне, ки дар бандар киштиҳои пурборро бо расан ба соҳил мекашанд.

нахоҳад буд, аммо якбора ҳавсалааш гирифт ба танқид шурӯъ кард, ки ўро пеши одамони бесавод мефиристанд ва дар ниҳоят чунон аз худ рафт, ки дигар тавони пӯшидани кулоҳашро аз даст дод. Марди хайрхоҳе кулоҳашро пӯшонда, лапарашро рост кард ва аз болояш бо меҳр бо дасташ зад. Ҳангоме ки васоили сафар омода шуд, аробакаш ҳам лаҷоми аспро ба даст гирифт. Акнун ҳама мунтазири шунидани дуои «дар паноҳи Худо» буданд, ки Герасим аз хоначааш баромада рост назди Татьяна омад ва рӯймоли чити сурхро, ки як сол пештар барои вай харида буд, чун ёдгор тухфа кард. Татьяна, ки то ин лаҳза ба гардишҳои ҳаёташ бо сабр рафтор мекард, таҳаммулро аз даст дода, гиря кард ва ҳангоми ба ароба нишастан бо Герасим аз рӯйи расму ойини насронӣ се маротиба бўсобӯс карданд.

Герасим вайро то дарвозаи шаҳр гуселондан хоста, аввал аз канори аробаи вай қадам зад, баъд назди гузаргоҳи Қрим ноҳост бозистода даст афшонду аз канори дарё ҷониби ҳавлӣ равон шуд.

Бегоҳӣ буд ва Герасим оҳиста-оҳиста қадам мемонду аз оби наҳр чашм намеканд. Ноҳост мушоҳида кард, ки чизе дар торикӣ, дар канори дарё мечунбад. Ў ҳам шуда сағчаи алоеро дид, ки ҳар қадар талош кунад ҳам аз об баромада наметавонист, пайкари лоғару тараш меларзид. Герасим ба сағчаи бечора хуб нигоҳ карду баъд онро бо як даст бардошта ба бағал андохт ва бардам-бардам қадам зада ҷониби хоначааш

рафт. Ба хона даромада, дарҳол сагчаи наҷотёфтaro рӯи кат хобонда, болояшро бо ҷомаи сангини худ пӯшонд. Сипас, аввал барои коҳ ба саисхона рафт, баъд аз ошхона дар табақча шир овард. Оҳиста ҷомаро як тараф намуда, коҳро паҳн карду ширро болои кат монд. Сагчаи бадбахт ҳамагӣ серӯза буд ва раҳи чашмонаш тоза боз мешуд, ҳатто яке аз дигараш каме калонтар метофт, вай ҳанӯз аз табақча шир хӯрда наметавонист ва ларзон чашмонашро зуд-зуд кушода боз мепӯшид. Герасим бо ду ангушташ аз гарданаш дошта, фукашро ба табақча расонд. Сагча нохост ларзону нафасгардон ва ҳаросон ба ширхӯрӣ шурӯъ кард. Герасим хеле зехн монду якбора ҷунон хандид, ки... Вай тамоми шаб бо сагча банд шуд, гоҳ меҳобонд, гоҳ навозиш мекард ва ниҳоят дар паҳлуяш орому осуда хобаш бурд. Ҳеч модаре фарзандашро мисле ки Герасим парвардаашро парасторӣ мекард, нигоҳубин карда наметавонист. Сагча модина буд. Рӯзҳои аввал бемадору наҳиф ва беzeb буд, лекин тадричан гӯшт мегирифт ва баъди ҳашт моҳ бар асари нигоҳубини наҷотбахши худ ба як сагчаи зебои испонии гӯшдарози думфаҳак ва мешчашми зебо табдил шуд. Вай ба Герасим саҳт дил баст ва акнун лаҳзае аз бараш дур намерафт, балки мудом аз паси ӯ дум чунбонда мегашт. Герасим ба сагча ном гузошт. Гунгҳо медонанд, ки садоҳои гунгонаи онҳо таваччуҳи дигаронро ба худ мекашад, аз ин рӯ вайро Муму номид. Тамоми

сокинони ҳавлӣ сагчаро Муму ном бурда, дӯст доштанд. Сагча ғалатӣ ва боақл буд. Ба ҳама унс гирифта, бозӣ мекард, аммо танҳо Герасимро дӯст медошт. Худи Герасим низ сагчаро бисёр дӯст медошт, вақте онро дигарон навозиш мекарданд, безобита мешуд, метарсид ё рашк дошт, Худо медонад.

Саг саҳариҳо аз шалвори Герасим кашида, аз хоб бедораш мекард ва аспӣ пири обкаширо, ки бо вай хеле дӯстона мезист, аз лаҷомаш газида пеши соҳибаш меовард ва бо ғурур барои об овардан ҳамроҳи вай ба лаби дарё мерафт, чорӯбу белашро посбонӣ мекард, нафареро ба хоначаи соҳибаш наздик омадан намонд. Герасим барои сагча аз дари худ сӯроҳе боз кард ва сагча ҳам гӯё медонист, ки танҳо вай дар кулбаи Герасим соҳибхона аст ва ҳамин ки ба кулбача ворид шуд, хушҳолона болои кат ҷаста мебаромад. Шабона вай тамоман намехобид, лекин мисли сагҳои аҳмақи безоти хонабон, ки рӯйи ду пой ба қафо нишаста, чашмонро пӯшидаву фукро ба осмон бардошта гоҳо беҳуда аз зикӣ меҷаканд ва гоҳо ба сӯйи ситораҳо ва ҳар бор пайи ҳам се маротиба набуд! Садои нозуки Муму ҳеҷ гоҳ беҳуда баланд намешуд, агар одами бегонае ба ҳавлӣ наздик ояд ё аз ягон ҷо шӯру мағал ё дигар садое барояд, овоз мебаровард.

Оре, ба ғайр аз Муму дар ҳавлӣ саги пири маллае низ буд, ки холҳои сиёҳ дошт ва номаш Гургак буд. Ёро ҳатто шабҳо аз занҷир раҳо

намекарданд ва ҳудаш ҳам гӯё фаҳмида дар пирӣ ба озодӣ баромаданро намехост, дар лонаи худ халқа зада меҳобид ва гоҳ-гоҳе овози хиррии паст мебаровард ва беҳуда будани овозашро ҳудаш ҳис карда, ҳамон лаҳза хомӯш мешуд. Муму ҳеч гоҳ ба хонаи хӯчаин намедаромад, вақте ки Герасим ба он ҷо ҳезум мебурд, доим дар таги дар меистод ва гӯшҳояшро сих карда каллаи худро ба рост ва бо садои андаке якбора ба чап тофта, мунтазири баргаштани соҳибаш мешуд.

Ҳамин тавр, аз миён як сол гузашт. Герасим вазифаи дарбонии худро давом дода, аз тақдири худ розӣ буд.

Аммо яке ҳодисаи ғайричашиддоште рух дод. Дар як рӯзи хуши тобистон ашрофзан бо маҳрамонаш сайругашт мекард. Вай хурсанд буду ҳазлу шӯхӣ дошт, маҳрамонаш ҳам дунболи димоғчоқии вай буданд, аммо онҳо ҳеч сабаби шодии хӯчаинро намефаҳмиданд. Дар ин ҳавлӣ хурсандии бойзанро хуш надоштанд, зеро вай, пеш аз ҳама тақозо мекард, ки дигарон чун вай хурсанд бошанд, агар ногоҳ дар симои нафаре андуҳро бинад, дар ғазаб мешуду хушҳолияш якбора қатъ ва чехрааш туршу манфур мегардид. Ҳамон рӯз вай ба чи далеле аз хоб хушҳол бедор шуд, дар қартаи ӯ чор валет баромад, ки ин гӯё таҷассуми орзуҳояш буд. Ӯ ҳар пагоҳӣ фол медид. Чой низ ба мазоқаш расид, ки ба ивазаш хидматгорро таъриф карду даҳ тин мукофот дод. Дар лабони парсингбастааш табассум пайдо буд,

ӯ аз меҳмонхона раҳравон назди тиреза омад. Дар паси тиреза боғча ҷойгир буду дар миёнаи гулҳо, зери буттаи сурх Муму хобида, башавқ устухонеро меҳонид. Яке нигоҳи ашрофзан ба сағ афтод.

– Худоё, – якбора фарёд кашид вай, – ин чӣ сағест?

Яке аз хидматгоронаш, ки хӯчаин ӯро пурсид, бесаранҷом шуда, ба таҳлука афтод. Хидматгори мақсади хӯчаини худро дарк накарда, ба чунин вазъ афтодаанд.

– Н..н..а намедонам, – ғур-ғур кард вай, – шояд сағи Герасим бошад.

– Худоё, – гапи хидматгорашро бурид ашрофзан, охир, вай сағи бисёр аҷоиб, бигузори онро биёранд. Кай овардааст ин сағро? Чӣ тавр ман ӯро то имрӯз надидаам? Фармояд, биёранд.

Хидматгор ҳамон дам аз пайи фармон шуд:

– Ҳой, кӣ ҳаст? Мумуро даррав ин ҷо биёред, вай дар боғча.

– Номи сағ Муму? – пурсид ашрофзан, – номи бисёр ғалатӣ.

– Бале, дуруст, – тасдиқ кард хидматгор, – зудтар биёр Степан. Степан марди қоқина, ки хидматгор буд, барои дастгир карда овардани Муму ҷониби боғча давид. Лекин Муму хушёрӣ карда аз зери дасти ӯ халос ёфтуну думашро ликонда бо тамоми қувваташ ба тарафи Герасим гурехт. Ин дам Герасим дар ошхона бушқаро метаконд, ки дар панҷаи ӯ мисли нақорачаи

кӯдакон гирд мегашт. Степан аз қафои саг давида, хост ўро аз зери пойи соҳибаш дорад, аммо саги доноро дастгир кардан ба одами ношинос мушкил буд. Саг мечасту фирор мекард. Герасим ба ин ҳангома бо изтехзо нигоҳ мекард. Ночор Степан бо алам қоматашро рост карда шитобкорона бо имову ишорат ба Герасим фаҳмонд, ки ашрофзан сагатро дидан мехоҳад. Герасим чанде мутаҳайир монда, Мумуро нидо кард, сипас онро аз замин бардошта ба дасти Степан супурд. Степан сагро ба меҳмонхона оварда болои фарши нарм монд. Ашрофзан сагро бо меҳр ҷониби худ имо кард. Муму, ки то ҳол боре ҳам чунин ҷойи бодабдабаро надида буд, тарсида ба тарафи дар гурехт, аммо Степани омодаи хидмат сагро қафо гардонд. Саг ваҳмида ба девор часпид.

– Муму, Муму, биё пеши ман, назди хӯчаин биё, – мегуфт ашрофзан, – биё содаяк, натарс.

– Бирав, бирав, Муму, назди хӯчаин бирав, – сухани бойзанро қувват доданд ҳамроҳонаш.

Аммо Муму ғамгинона ба атроф нигоҳ мекарду аз ҷояш намечунбид.

– Барои ў хӯрок биёред, афзуд ашрофзан, чӣ хел саги нодон, пеши хӯчаин намеояд, аз чӣ метарсида бошад?

– Вай ҳоло одат накардааст, – бо садои рамида ва нарму маҳин гуфт яке аз ҳамроҳонаш.

Степан косачаи шир оварда назди Муму монд, аммо саг ширро ҳатто набӯид ва нигоҳи ҳаросонашро аз атроф намеканд.

– Эҳ, ту чӣ хел нодонӣ, – гуфта ашрофзан ба саг наздик шуду ўро навозиш кардан хост, аммо Муму нохост каллаашро гардонда, дандонҳояшро гиз кард. Ашрофзан якбора дасташро пас кашид. Як дам хомӯшӣ рӯй дод. Муму гӯё бо шикоят узн минг-минги заифе кард. Ашрофзан дуртар рафта қошу қавоқ андохт. Рафтори ғайриҷашмдошти саг ўро тарсонд.

– Оҳ, нидо сар доданд ҳама якбора, хайрият, ки шуморо нагазид, Худо нигоҳ дорад, (Муму дар умраш касеро нагазида буд), хайрият, хайрият.

– Сагро аз ин ҷо дафъ кунед, – ҳашмгинона фармон дод бойзан. – Саги бадзот, чӣ гуна бадҳашм будааст.

– Ашрофзан рӯяшро гардонда оҳиста ҷониби утоқи кор рафт. Наздиконаш ба ҳамдигар нигоҳ карда, ғайриихтиёр аз паси ў равон шуданд. Аммо хӯчаин боз истоду ҷониби онҳо сард нигариста гур-гур кард: – Чаро аз қафои ман меод? Охир шуморо даъват накардаам, – ва рафт.

– Наздиконаш бо ҳасрат ҷониби Степан даст афшонданд, ў Мумуро гирифт у рост ҷониби дар рафта, пеши пойи Герасим партофт. Пас аз ним соат дар хона хомӯшии ҳавлангез рух дод ва бойзани фартут болои роҳаткурсӣ бо чехраи тиратар аз абри тӯфонӣ менишаст.

Аҷабо, баъзан чизҳои тамоман беарзиш
димоғи касро месӯзонад!

Ашрофзан то бегоҳ таби хира дошту бо касе
хамгап нашуд, қартабозӣ низ накард ва шабро
дилгир гузаронд. Гумон кард, ки на он атреро, ки
маъмулан барояш медоданд, ин бор овардаанд ва
аз болишташ бӯи собун меояд.

Вай хизматгорро маҷбур кард, ки ҳамаи чилди
болиштҳоро яксара бибӯяд, зеро бисёр ба
ташвишу таҳлука афтада буд. Пагоҳии дигар амр
кард, ки Гавриларо як соат пеш аз вақти ҳаррӯза
даъват кунанд.

– Марҳамат карда бигӯ, – ба суҳан оғоз кард
ашрофзан, вақте ки Гаврила дар остонаи дар бо
ҳаросу бим пайдо шуд, – имшаб дар ҳавлии мо
кадом саг ин қадар нӯла кашид? Маро хоб кардан
намонд!

– Саг... чӣ гуна... шояд саги гунг бошад, – бо
нобоварӣ изҳор кард ӯ.

– Намедонам, аз гунг аст ё каси дигар, ки хоби
маро ҳаром кард. Ман ҳайронам, ки ин хел саги
дайду ба кӣ лозим! Гап зан. Охир, мо саги дарбон
дорем-ку?

– Оре ҳаст, Гургак.

– Хайр, саги дигар чӣ лозим? Ба чуз бетартибӣ
фоидаи дигар нест. Ин ҳавлӣ соҳиб надорад, ана
гап дар кучост. Ба гунг саг чӣ лозим? Кӣ ба ӯ
иҷозат дод, ки дар ҳавлии ман саг нигоҳ дорад?
Дирӯз ман назди тиреза рафта бинам, саг кадом

як ифлосиро ба боғча кашида овардаасту хоида истодааст, ман он ҷо садбарг шинондаам...

Ашрофзан каме хомӯш монд.

– Аз ҳамин рӯз эътиборан дигар ин ҷо набошад... мешунавӣ?

– Хуб шудааст.

– Худи ҳамин рӯз. Акнун бирав, барои гузориш баъд даъват мекунам.

Гаврила берун шуд. Вай дар меҳмонхона ба хотири тартибот ҷойи зангӯларо иваз карда ноаён бинии мурғобимонандашро афшонда ба пешайвон баромад. Дар пешайвон рӯйи нимкати Степан монанди сарбози кушташудаи тасвири манзараи набард пойҳои урӯнашро аз зери ҷомае, ки ба ҷойи кӯрпа истифода мешуд, бароварда меҳобид.

Хоҷагидор вайро кашола карда нимшунаво кадом як фармонеро ба ӯ таъкид кард, ки Степан бо ҳамёзаву лабханд ҷавоб дод. Баъди рафтани Гаврила, Степан аз ҷояш ҷаста, либосҳояшро пӯшиду берун баромад ва дар даромадгоҳ истод. Панҷ дақиқа ҳам нагузашта буд, ки Герасим бо пушторай ҳезум ҳамроҳи сағи вафодораш Муму пайдо шуд. Ашрофзан ҷойи хобу утоқашро дар тобистон низ гарм мекард. Герасим назди дар истода, бо китфаш онро кушод ва борашро ба хона даровард. Муму аз рӯйи савқи табиӣ дар берун соҳибашро мунтазир шуд. Степан вақтро ғанимат шуморида, нохост ба мисли бошае, ки ба ҷӯча дармеафтад, худро болои сағ партофта тағи

бағалаш кард ва хатто кулоҳашро напӯшида рост ҷониби кӯча тохту ба нахустин ғойтун пешомада нишаста ба сағбозор рафт. Он ҷо ӯ даррав харидор ёфта, сағро ба ним сӯм ғурӯхт ва шарт монд, ки вай сағро камаш як ҳафта баста монад, баъд зуд ба роҳаш баргашт. Лекин андак дуртар аз хона аз ғойтун ғаромад ва ҳавлиро даврзанон аз девори ҳамгашти қафо ҷаҳида, дохили ҳавлӣ шуд, чун бим дошт, ки аз дарвоза даромада нохост бо Герасим дучор мешавад.

Аммо ташвиши ӯ беҳуда буд, Герасим ҳоло дар ҳавлӣ набуд. Вай кайҳо аз хона берун шуда, Мумуро меҷуст. Герасим то имрӯз асло дар хотир надошт, ки боре Муму ӯро мунтазир нашуда бошад. Ба ҳар ҷониб тохта сағашро меҷуст, ба таври худ ғарёд кашида, ӯро меҳонд. Баъд ба кулбааш даромад, коҳдонро дид, ба кӯча давид ва ҷор тарафро ҷустуҷӯ кард. Муму гум шуда буд. Герасим аз роҳгузарҳо бо имову ишораҳои ғарибона дасташро аз замин каме боло бардошта, суроби Мумуро мекашиду суроғ мекард. Баъзеҳо намедонистанд, ки Муму кучо гум шудааст ва каллаҷунбон афсӯс меҳӯрданд. Нафарони дигар огоҳӣ доштанд ва ба пурсиши ӯ бо истехзо меҳандиданд, хоҷагидор ҳам симояшро ҷиддӣ гирифта ба хидматгори амр меод. Ноилоҷ Герасим аз ҳавлӣ дур шуд.

Ҳангоми ба ҳавлӣ баргаштани вай, атроф торик буд. Аз нигоҳи хичилу қадамҳои ноустувор, либоси ҷиркинаш маълум мешуд, ки вай нисфи

Маскавро кофтааст. Ӯ назди тирезаи ашрофзан истода, ба пешайвон, ки он ҷо беш аз ҳафт нафар хизматгорон гирд омада буданд, нигоҳ карду қафо гашта боз, – Муму – гуфта фарёд кашид.

Лекин аз Муму дарак набуд. Вай баромада рафт. Ҳама аз қафои ӯ нигоҳ мекарданд, аммо касе нахандид, гап ҳам назад. Вале Антипкаи ҳамадони фойтунҷӣ, рӯзи дигар дар ошхона ҳикоят кард, ки гунг тамоми шаб охи бадард кашид.

Рӯзи дигар Герасим тамоман намудор нашуд. Аз ин рӯ саис Потап маҷбур шуд, ки ба ҷойи вай об кашонад ва аз ин вазъ хеле норозӣ буд. Ашрофзан аз Гаврила пурсид, ки оё амри вай иҷро шуд. Гаврила ҷавоб дод, ки иҷро шуд. Саҳари дигар Герасим аз хоначааш баромада машғули кор шуд ва танҳо нисфирӯзӣ барои хӯрокхӯрӣ омад, баъд бо нафаре салому алейк накарда баромада рафт. Симои ӯ, ки мисли ҳамаи гунгҳо карахту бетафовут аст, акнун тамоман берӯҳ менамуд. Баъди наҳорӣ ӯ боз аз ҳавлӣ берун шуд, лекин даррав баргашт ва ба маҳалли ғарами коҳ рафт.

Шаби мохтобӣ буд. Герасим нафасгир шуда, аз паҳлу ба паҳлуи дигар мегашт, нохост пай бурд, ки гӯё касе аз доманаш мекашад, баданаш ларзида бошад ҳам, каллаашро набардошт ва чашмонашро пӯшид, вале боз ӯро аз доманаш сахттар кашиданд ва Герасим аз ҷояш ҷаста хест. Назди ӯ дар гардан ресмони канда ҳамоил Муму

беқарорӣ дошт. Аз қалби хомӯши Герасим нидои
фараҳангезе берун шуд. Ў Мумуро бомеҳр ба
оғӯш кашид, саг бинию чашму ришу мӯйлаби
соҳибашро мелесид.

Герасим андешамандона аз миёнаи коҳ хеста,
ба атроф чашм дӯхт, бовар ҳосил кард, ки касе
ӯро намебинад, номаълум ба хоначааш даромад.
Ў қайҳо эҳсос карда буд, ки саг худ ба худ гум
нашудааст. Яқин вайро бо фармони ашрофзан ба
ягон ҷой бурда партофтаанд.

Охир, одамон бо имою ишорат огоҳонда
буданд, ки саг ҷӣ гуна ба хӯҷаин таҳдид кард ва ӯ
оқибат илоҷашро ёфт. Герасим аввал сагро нон
дода хуб сер карду баъд бомеҳр хобонд. Сипас,
шаби дароз андеша кард, ки сагро ҷӣ гуна хубтар
пинҳон кунад. Охир азм кард, ки Мумуро рӯзона
дар хона нигоҳ дошта, ҳар вақт омада хабар
гирад ва танҳо шабона ба берун барорад. Сӯрохи
дарро, ки саг аз он бемалол мегузашт, бо ҷомаи
кухнааш маҳкам кард. Баъд, субҳ надамида, рӯйи
хавлӣ пайдо шуд ва гӯё ҳеч ҳодисае рух надода
бошад, ҳатто мисли пештар гирифтагии
чехраашро ҳифз кард (Ҷӣ хилаи содалавҳонае!).

Гунги сода ҳатто ба гӯшаи хотир намеовард,
ки саг бо нӯла худро фош мекунад. Андак пас
сокинони хавлӣ хабардор шуданд, ки саги
Герасим баргаштаасту дар кулбааш пинҳон аст.
Гурӯҳе раҳми саг ва соҳибашро хӯрданд, гурӯҳи
дигар аз бими Герасим сир бой намедоданд, ки аз
асрори вай огоҳанд. Танҳо хочагидор паси

гарданаширо хорида, даст афшонд, – хайр, паноҳаш ба Худо, – шояд ки хабар то хӯчаин нарасад. Аммо гунг сертараддуд шуд ва ҳамон рӯз аз ҳама зиёдтар заҳмат кашид. Тамоми рӯи ҳавлиро тоза рӯбучин карда, алафҳояширо канда партофт, дар боғча алафҳои бегонаро канда, сутунҳои деворро як-як бо даст санҷид ва панҷараҳои алоҳидаро меҳкӯб кард. Умуман хеле боҳавсала кор кард, ки ҳатто ашрофзан мутаваҷҷеҳаш шуд. Тӯли рӯз Герасим ду маротиба «асир»-и худро хабар гирифт ва шабонгаҳ бо сағаш на дар миёнаи коҳ якҷо, балки болои кат хоб кард ва танҳо соатҳои дуи шаб берун, ба сайругашт баромад. Дар рӯи ҳавлӣ хеле гаштугузор карда, акнун бозгаштани буданд, ки нохост аз паси девори кӯча садои хишир-хишир баланд шуд. Муму гӯшҳояширо чӯр карда ғуррос зад, ҷониби девор тохта бӯ кашид ва якбора баланд аккос зад. Кадом масте шабона ҷойи хоб меҷустааст. Дар ҳамин соат, ашрофзанро баъди ҳаяҷони саҳти дилу асаб акнун хоб мебурд. Аслан вай ҳар дафъа баъди хӯроки вазнини шом ба чунин ҳол гирифтор мешуд. Овози бемаҳали сағ вайро бедор карду дилаш ба тапидан даромад ва ҷонсарак, «духтарҳо», «духтарҳо», – гуфта фарёд кашид.

– Духтарҳо!

Духтарҳо ҳаросон шуда, якбора ҷониби хонаи хоби ашрофзан тохтанд.

– Оҳ, мемурам, оҳ мемурам, – дастонашро паҳн карда афзуд вай. Боз ҳамон сағ. – Вой, духтур даъват кунед. Онҳо маро куштанианд? Сағ, боз ҳамон сағ! Оҳ!

Вай гарданашро қафо андохт, ки гӯё беҳуш шуда бошад. Аз пайи чег задани табиби хонавода Харитон шитофтанд. Ҳама хунари ин табиб аз он иборат буд, ки кафши нармпошна пӯшида, хеле боназокат набзро месанчид. Вай чордаҳ соат хобида боқии рӯз охи сабук кашида ашрофзанро пайваста бо қатраҳои шарбати дарахти ғору олуча таъмин мекард. Духтур ба зудӣ пари мурғро дуд доду ашрофзан чашми худро кушод.

Табиб ҳамонро дар лаъличаи нукрагӣ қадаҳи доруи дилхоҳашро овард. Вай доруро нӯшиду бо ашки чашм дар бораи сағ, Гаврила ва қисмати талхи худ бо шикоят гуфт, ки ҳама кампири бечораро ба ҳоли худ гузошта, раҳмашро намехӯранду танҳо маргашро мецоҳанд. Ин дам Мумуи бадбахт ба ҷакидан давом медоду Герасим наметавонист сағашро аз назди девор ба сӯйи худ бихонад.

– Ана, Ана,... боз – нолиш кард ашрофзан ва рӯяшро ба дигар тараф гардонд. Духтур ба духтарак имо карду вай ҷониби даҳлез шитофта, Степанро бедор кард. Степан барои бедор кардани Гаврила давид. Гаврила якбора асабӣ шуда, ҳамаи бошандагони хавлиро ба шӯр овард. Герасим ба қафо назар афканда, лапиши чароғҳо ва дар паси тиреза суроби одамонро пай бурда,

пешомади бадеро хис карду Мумуро таги каш карда ба хоначааш давида даромад ва дарро аз дохил баст.

Баъди чанд лаҳза панҷ нафар дараширо кӯфтанд, аммо занчири маҳками дар монев шуду бозистоданд. Гаврила бо хашму ғазаб даррасиду фармон дод, ки онҳо то пагоҳӣ ҳамин ҷо посбонӣ кунанд. Худ ба назди духтарон омада аз шарикаш Любов Любимовна, ки дар дуздии ҷою шакар ва ширавориҳои дигар ҳамроҳӣ дошт, хоҳиш кард ба ашрофзан бирасонад, ки аз кучое сағ боз пайдо шудааст, аммо ҳатман пагоҳ нест хоҳад шуд. Бигузор хӯчаин хотирчамъ бошад. Лекин ашрофзан ҳеч орому осуда шуда наметавонист, танҳо ларзиши дасти духтури саросема сабаб шуд, ки ба ҷойи 12 қатра 40 қатра шарбати таскинбахш ба қадаҳи ашрофзан ҷаконду ўро ором кард. Баъди чанд соат бойзанро хоби сахт бурд. Вале Герасим ҳамоно беҳису озурда меҳобид ва ҳар замон даҳони Мумуро сахт медошт. Пагоҳӣ ашрофзан дертар бедор шуд.

Гаврила мунтазири аз хоб хестани ашрофзан буд, то фармони хучуми қатъӣ ба хоначаи Герасимро бидиҳад ва ҳудаш низ барои таҳаммули сели таънаю мазаммат омода буд. Аммо ҷанҷол нашуд. Ашрофзан аз ҷойгаҳаш истода, роҳбари маҳрамонашро даъват кард.

– Любов Любимовна, – бо садои пасту оҳиста садо кард ӯ. Ба бойзан бисёр вақт худро ҳакиру бечора вонамуд кардан писанд буд. Ҳоҷати гуфтан ҳам нест, чехраи маломатзадаи ашрофзан барои одамони ҳавлӣ низ нороҳаткунанда буд.

– Любов Любимовна, бинед, ман ба чӣ ҳол афтодам, азизам, назди Гаврила Андреич рафта ба вай фаҳмонед; наҳод ки илоҷи як сагчаро наёбанд, охир озоиши ман чӣ мешавад? Оё роҳи дигар нест, боварам намеояд, – бо ҳаяҷони ботинӣ афзуд вай, – дӯстам, тезтар назди Гаврила Андреич бирав.

Любов Любимовна ба хонаи Гаврила рафт ва онҳо дар кадом мавзӯӣ суҳбат доштанд, маълум нашуд, лекин баъди андаке гурӯҳи одамони зиёд ҷониби хоначаи Герасим раҳсипор шуданд. Пешгом Гаврила буд, шамол набошад ҳам, кулоҳашро ба даст зер карда тез қадам мезад, аз паси вай хидматгорону ошпазҳо қадам мемонданд, амаки Дум аз тиреза нигариста амр меод ва ҳар гуна ишораҳо мекард. Охири кӯдакон, ки нисфашон бачаҳои ношинос буданд, бо ҳазлу шӯҳӣ даву пар доштанд. Дар поғундаи нимае, ки ба хоначаи Герасим мерасид, посбон меистод, назди дари кулба низ ду посбони калтакдори дигар меистоданд. Онҳо дар як тарафи зинапоӣ ҷойгир шуданду Гаврила ба дар

наздик омада онро сахт кӯбиду дод зад: Дарро кушо!

Дар ҷавоб аккоси хастаи саг шунида шуду халос.

– Кушо мегӯям! – такрор кард ӯ.

– Гаврила Андреич, – афзуд аз поён Степан, – охир вай кар аст, намешунавад. Ҳама хандиданд.

– Чӣ бояд кард? – пурсид аз боло Гаврила.

– Дари ӯ сӯрох дорад, – гуфт Степан, – шумо аз он ҷо чӯбро дароварда чунбонед. Гаврила ҳам шуда нигоҳ кард.

– Акнун ҷомаро ба дарун тела диҳед.

Ин дам боз овози гирифтаи саг баромад.

– Дидӣ, дидӣ, худаш ба гап даромад, – тӯда нидо карда хандиданд. Гаврила пушти гӯш хорид.

– Не, додар, – ноилоҷ гуфт ӯ, – агар хоҳӣ, ҷомаро худат дарун тела деҳ. – Ҳеч гап не, марҳамат.

Степан даррав боло баромаду чӯбро ба даст гирифта, ҷомаи кухнаро ба дарун тела дода, «баро, баро» мегуфт. Ӯ боз чӯбро мехалонд, ки нохост дари хона якбора кушода шуду ҳамаи одамон бесаранҷом шуда аз поғундаҳо худро ба поён андохтанд. Пеш аз ҳама Гаврила. Амаки Дум тирезаро пӯшид.

– Хайр, хайр мебинем, – дод зад Гаврила аз ҳавлӣ, – хушёр бош, ки...

Герасими таҳамтан дар остона меистод. Издихом дар поён гирд омада буд. Герасим дасташро сабук ба миёнаш монда, аз боло ба он одамакҳои либоси олмонипӯш нигоҳ мекард. Ӯ дар либоси сурхи деҳқонияш дар назди онҳо ба сурати паҳлавони азимчусса менамуд. Гаврила қадаме пеш гузошт.

– Нигоҳ кун, бародар, – нидо кард вай, – бо ман ҳазл накун. Ва ӯ бо имою ишора ба Герасим фаҳмонд, ки хӯчаин қатъиян сагро талаб дорад, – илтиҷо дорам, худӣ ҳоло онро бидеҳ, набошад рӯзат сиёҳ мешавад.

Герасим ба ӯ нигоҳ карда, сагро нишон доду баъд бо дасташ гулуяшро дошта имое кард, ки гӯё халқаи ресмонро мекашида бошад ва саволomez ҷониби хоҷагидор назар кард.

– Оре, оре, бо каллачунбонӣ тасдиқ кард Гаврила. Герасим ба замин чашм дӯхта, баъд якбора ба ҳаяҷон омаду боз ба Муму ишора кард, ки вай ҳанӯз ҳам пеши пойи ӯ ноумедона дум чунбонда гӯшҳояшро чур мекард. Герасим боз гарданашро дошта, таҳдор ба сандуқи дилаш кӯфт, гӯё фаҳмонд, ки ҳудааш Мумуро нест хоҳад кард.

– Не, ту дурӯғ мегӯӣ, – даст афшонд Гаврила.

Герасим ба вай бо истехзо назар карда, хандид ва боз ба кундаи синааш кӯфта дарро пӯшид.

Ҳозирон хомӯш ба якдигар нигоҳ карданд.

– Ин чӣ нағма аст, – гуфт Гаврила, – ӯ боз дарро пӯшида рафт.

– Ӯро ба ҳоли худаш монед, – Гаврила Андреич, – пич-пич кард Степан, – вай ки ваъда дод, хатман иҷро мекунад. Ӯ ҳамин хел одам. Ваъда дод-ку. Вай дар аҳду паймон мисли мо нест, ин ҳақиқат аст.

– Дуруст, – сар чунбонда тасдиқ карданд ҳозирон, – гапи ҳақ. Амаки Дум ҳам тирезаро кушода, – ҳамин хел, – гуфт.

– Майлаш, мебинем, – розӣ шуд Гаврила, – вале ба ҳар ҳол нозир истад.

– Ҳой, Ерошка, – ба яке аз хидматгорони лоғар, ки вазифаи боғбониро низ ба зимма гирифта буду камзули зард дар тан дошт, муроҷиат кард. – Ту чӣ кор дорӣ, калтакро гиру ҳамин чо шин, мабодо ягон воқеа рух диҳад, даррав давида пеши ман биё.

Ерошка бо чӯбдастааш дар пояи охири пойғунда нишаст. Анбӯҳи одамон ба ғайр аз бачаҳои шӯҳ пароканда шуданд. Гаврила баъди ба хонааш баргаштан аз Любов Любимовна хоҳиш кард, ки ба хӯчаин хабари иҷрои амрашро расонад, сипас аз рӯйи эҳтиёт фойтунчиро барои полтсия равон кард.

Ашрофзан гӯшаи рӯймолчаашро гирех баста, ба атр тар карда, бўй кашида, ба чакаҳояш молид,

сипас чой нӯшид ва чун ханӯз зери таъсири дору буд, боз хобаш бурд.

Баъд аз як соати изтиробу ташвиш ногоҳ дари хоначаи Герасим кушода шуду худаш намудор гардид. Вай камзӯли идона дар тан дошту сари гарданбанди Мумуро ба даст гирифта буд. Ерошка нимхез шуда ба онҳо роҳ дод. Герасим чониби дарвоза қадам зад. Кӯдакону дигар сокинони хавлӣ ўро бо нигоҳи хомӯш гусел карданд. Вай ҳатто боре ба қафо нигоҳ накард ва кулоҳашро низ дар кӯча пӯшид. Гаврила боз ҳам Ерошкаро ба ҳайси назоратчӣ аз қафои вай равон кард. Ерошка аз дур мушоҳида кард, ки Герасим ҳамроҳи сагаш ба ошхонае даромаданд ва мунтазири баромадани онҳо шуд. Дар ошхона Герасимро мешинохтанд ва имову ишораташро мефаҳмиданд. Вай шӯрбо фармуда баъд ба оринҷҳо рӯйи миз такякунон ором нишаст. Муму дар паҳлуяш оромона ба соҳибаш нигоҳ дошт. Мӯйи баданаш медурахшид, маълум, ки ба наздикӣ шона задаанд.

Барои Герасим шӯрбо оварданд. Вай нону гӯштро реза карда, табакчаро рӯйи фарш монд. Муму бо рафтори боодобонаи доимияш ба хӯрокхӯрӣ шурӯъ кард, фукаш сахле ба табакча мерасид. Герасим маъюсона ба саг нигоҳ карду ду қатраи вазнини ашк аз дидааш чакид, қатрае ба пешонии сағу дигаре ба даруни шӯрбо. Ў рӯяшро

бо дастонаш панаҳ кард. Муму нисфи шӯрбои табақчаро хӯрд ва лабонашро лесида дуртар рафта нишаст. Герасим аз ҷояш хеста пули шӯрборо дод. Пешхизмат бо нигоҳи ҳайрату тааҷҷуб ўро гуселонд. Ерошка Герасимро дида, худро пинҳон кард ва ба маҳзи гузаштани онҳо пайгириашро давом дод.

Герасим хеле ором қадам мезад ва Мумуро аз банд раҳо намекард. Дар саргаҳи кӯча якбора бозистоду андешамандона роҳашро дигар кард ва ҷониби гузаргоҳи дарё қадам зад. Дар роҳ ба ҳавлие даромад, ки он ҷо кори сохтмон доштанд ва ду хиштро таги каш карда берун шуд. Сипас аз гузаргоҳи дарё ҷониби соҳил фаромада, ба ҷое омад, ки ду заврақро бо белҳояш баста мондаанд (ин заврақхоро пештар таги чашм карда буд) ва ҳамроҳи Муму ба яке аз заврақҳо нишаст. Пирамарде лангон-лангон аз паси чолёб берун шуда фарёд кард, лекин Герасим калла ҷунбонда зуд-зуд бел заду агарчи хилофи маҷро мерафт, дар як дам беш аз сад метр дур шуд. Пирамард каме истоду тахтапушташро бо дасти чап ва росташ хорида, боз лангон-лангон ба чолёбаш баргашт.

Герасим ҳай бел мезаду бел мезад. Маскав низ паси сар монд. Аз соҳил марғзорону заминҳои кишт ва саҳроҳои беканор, хонаҳо баръало метофтанд. Бӯйи деҳа ба машомаш мерасид. Вай белҳоро як сӯ монда сарашро ҷониби Муму, ки

дар пешаш рӯйи тахтаи хушк менишаст, ҳам кард. Таги заврақ пури об шуда буд. Дастони пурзӯрашро ба тахтапушти саг ниҳода, карахту беҳис менишаст. Ин дам мавҷҳо завракро қафо тела медоданд. Ниҳоят Герасим қоматашро рост кард, бошитоб ва чеҳраи тира аз навъе хашми дарднок саросема хиштҳои овардаашро ба ресмон баста, нӯгашро ҳалқа карду ба гардани саг андохт, онро баланд бардошта бори вопасин нигоҳаш кард. Саг бо эътимод, бе биму ҳарос ба соҳибаш нигариста мулоим думашро ҷунбонд. Герасим рӯяшро баргардонда, чашмонашро сахт пӯшиду дастонашро боз кард... Ӯ дигар ҳеч чизро намешунид, на нӯлаи бадарди Мумуи ба дарё сарозер рафтаю на мавҷи обро; барои вай рӯзи аз ҳама пурғавғо сокиту бесадо буд, он гуна, ки ҳамӯштарин шаб барои мо бесадо нест. Даме, ки Герасим чашмонашро боз кард, мисли пештар мавҷҳои тез гӯё ба таъқиби якдигар рӯйи дарё шитоб доштанд ва мисли пештар ба танай заврақ сар мезаданд ва танҳо дар дурдасти наздики соҳил амвоҷи бузург бо ҳалқаҳои васеъ паҳн мешуданд.

Ерошка ҳамин ки Герасимро аз мадди назараш гум кард, даррав ба ҳавлӣ баргашта он чиро ки дида буд, гуфт.

– Ҳо, бале – таъкид кард Степан, – вай сагро ғарқ мекунад. Акнун хотирчамъ гаштан мумкин аст. Ў ваъда дод-ку?

Тамоми рӯз Герасимро дигар касе надид. Вай дар хона хӯрок нахӯрд. Дар хӯроки шом низ чояш ҳолӣ монд.

– Ин Герасим инсони ачибе будааст, – фиш-фиш кард табақшӯйи ғафс, – магар барои саг одам ҳамин қадар сарсон мешудааст!... Ба ростӣ!

– Герасим ҳамин чо буд, – нохост фарёд кард Степан, ки бо қошуқ ба сӯйи худ шавла мекашид.

– Чӣ тавр? Кай?

– Ҳамин ду соат пештар. Ана ҳамин хел. Ману вай назди дарвоза рӯ ба рӯ шудем, ӯ аз ҳавлӣ баромада мерафт. Ман дар бораи тақдири саг пурсиданӣ шудам, вале димоғаш сӯхтаву ғамгин буд. Вай ҳатто маро тела дода аз роҳаш дур андохт, яъне ба ман кордор нашав.

– Падарсаг, ғули биёбонӣ чунон афшонд, ки рағҳои баданам бечо шуданд, воҳ, воҳ. – Степан ғайриҷашмдошт мушханда карда, пушти сарашро молид. – Ҳа, дастонаш кироӣ, ҷойи гап не.

Ҳозирон ба ҳоли Степан хандиданд ва пас аз анҷоми хӯрокхӯрӣ пароканда шуданд.

Ин дам дар шоҳроҳи Т...марди қавипайкаре ҳалта дар пушт ва асои дарозе дар мушт бошасту шитоб қадам мезад. Вай Герасим буд. Ў ба қафояш нигоҳ накарда, ҷониби кулбааш, ба деҳа,

ба зодгоҳаш шитоб дошт. Мумуи бечораро ғарк карда, ба хоначааш омаду зуд баъзе чизҳояшро ҷамъ кард, бӯғча басту ба пушташ партофта рафт. Роҳро вай барвакт, ҳангоми ба Маскав оварданааш, хуб дар ёдаш гирифта буд. Дехае, ки ашрофзан аз он ҷо вайро овардааст, аз роҳи калон ҳамагӣ бисту панҷ чакрим дарунтар ҷойгир мебошад. Ў аз ин роҳ бо шучоати бешикаст, матонату бовар ва азми қавию як навъ шодмонӣ қадам мезад.

Ў роҳ мепаймуд; қафаси синааш васеъ боз мешуд ва дидагонаш бо иштиёқу матонат ба пеш дӯхта мешуданд. Вай шитоб дошт, гӯё ки модари пираш дар зодгоҳ роҳи ўро мепояд ва пас аз сарсонию саёҳати тӯлонӣ дар мулки бегона аз ҳалқаи одамони ношинос ўро ба сӯйи худ хондааст.

Тоза шаби сокиту гарми тобистон фаро расида, аз як канори уфук, он ҷо ки Хуршед ғуруб карда, гӯшаи осмон ҳанӯз сапедӣ дошт ва аз охири дурахшҳои рӯзи рафта аранге арғувонӣ буд, – аз канори дигар ҳам акнун ранги тира медамид. Шаб аз он ҷо меомад. Садҳо бедона бонг мезаданд, мурғони дигар бо онҳо ҷӯр мешуданд... Герасим овози ҳеҷ кадоми онҳоро намешунид, ҳамчунин хиш-хиши дилангези шабонаи дарахтонро, ки пойҳои нерумандаш ўро аз канорашон гузар меод, намешунид, вале бӯйи шиноси ҷави расидаро, ки бар даштҳои тира мавҷ

мезад, эҳсос мекард; боде, ки аз диёраш ба истиқболи ӯ ба парвоз меомад, дӯстона бар рухсори ӯ даст мекашид, бо ришу мӯйҳояш бозӣ мекард; дар пеши рӯйи худ роҳи сапеди баррокро – роҳи хонаро, роҳи чун тир ростро дид; дар осмон ситорагони бешуморро дид, ки роҳи ӯро рушан мекунанд ва чун шер неруманду қавидил пеш мерафт, он гуна, ки чун офтоби толеъ бо анвори сурхи обдоре, ки тоза аз пайкари ҷавонаш медамиданд, дунёро рушан кард, байни Маскав ва Герасим сиву панҷ чакрим фосила афтода буд.

Баъд аз ду рӯз вай дигар дар хонаи худаш буд, ки ин ташрифи ӯ барои зани сарбози дар кулбааш ҷойгирифта сахт шигифтангез буд. Вай аввал ба тимсоли Исои Масеҳ таъзим намуда, баъд назди калонтари деҳа рафт. Калонтар нахуст мушаввашхотир шуд, аммо ба хотири он ки мавсими дарав оғоз шуда буд, зуд ба дасти Герасим чун заҳматкаши намуна дос доданд ва ӯ рафт ба дарав, то чун пешин он гуна бидаравад, ки мардон аз доскашӣ ва тали баланди даравидаҳои ӯ хангу манг шаванд.

Дар Маскав рӯзи дигар баъди фирори Герасим дар ҷустуҷӯи ӯ шуданд. Ба хоначааш даромада ҳама ҷоро зерурӯ карданд ва сипас ба Гаврила иттилоъ доданд. Хоҷагидор омада диду бо ҳайрат китф дарҳам кашид, андешид, ки Герасим ё фирор кардааст ё ҳамроҳи саги ношудаш худро низ ғарқ кардааст.

Ба политсия ва ашрофзан маълумот доданд. Ашрофзан сахт хашмин шуда гиря кард ва фармон дод, ки бо ҳар роҳе бошад, Герасимро пайдо кунанд. Вай изҳор кард, ки ҳеч фармони нобудии сагро намодааст ва дар ниҳоят Гаврилро чунон сарзаниш кард, ки вай тамоми рӯз каллаашро чунбонда, хайр, хайр мегуфт. То вақте ки амаки Дум, «хайр»-гӯён масхарааш накард, ором нагирифт. Аз деҳаи Герасим хабар расид, ки вай он ҷо будааст. Ашрофзан андак ором шуда, аввал фармон дод, ки ҳатман Герасимро баргардонда ба Маскав фиристанд. Лекин пасон фаҳмонд, ки ба вай ин гуна шахси носипос даркор нест. Чанде баъд худи ашрофзан аз дунё гузашт. Вале ворисонаш зуд Герасимро фаромӯш карданд ва хидматгорони боқимондари низ ба баҳонаи андоз озод карданд.

Герасим акнун дар хоначаи худааш танҳо зиндагӣ мекард ва монанди пештара бақуввату баҳодур буда, кори ҷаҳор нафарро ба анҷом мерасонаду ҳанӯз таҳамтану сарбаланд аст. Лекин ҳамсояхо пай бурданд, ки баъди аз Маскав бозгаштанаш ӯ дигар ба занҳо тамоман аҳамият намода, ҳатто ба онҳо нигоҳ намекунад, саг ҳам намегирад. Бигузор – мегуфтанд мардҳо, – ин саодати вай аст, ки пойбанди занҳо нест. Саг ба ӯ чӣ лозим? Охир ба ҳавлии ӯ дуздро бо гарданбанд ҳам кашида бурда намешавад! Ана ҳамин гуна овозаҳост дар бораи неруи паҳлавони лол.

Иван Сергеевич Тургенев

МУМУ

Қисса

Мухаррир	Додохон Ҷалолов
Мусахҳех	Манижа Сафаралиева
Мухаррири	
техникӣ	Қобилҷон Саъдуллоев
Тарроҳ	Қосимхӯҷа Назаров

Ба матбаа 21.04.2016 супорида шуд.
Ба чоп 16.08.2016 иҷозат дода шуд.
Андозаи 60x84 ¹/16. Қоғази офсет. Чопи офсет.
Ќузьи чопӣ 3,0. Адади нашр 44400 нусха.
Супориши №70/2016.

Муассисаи нашриявии «Маориф»-и
Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон
734034. ш. Душанбе, кӯчаи Аҳмади Дониш, 50.
Тел: 98-552-89-89.
Е- mail: najmiddin64@mail.ru

Дар матбааи ҶДММ «Ҷамшед ва К» чоп шудааст.